

ВЛИЯНИЕ НА ЕПИДЕМИЧНАТА ОБСТАНОВКА В БЪЛГАРИЯ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ РЕЗУЛТАТИ, ПОСТИГНАТИ ОТ ПРЕДПРИЯТИЯТА ЗА ПРОИЗВОДСТВО НА МЕБЕЛИ В ТЕРИТОРИАЛЕН АСПЕКТ

Николай Стоенчев, Елена Стефанова
Лесотехнически университет, София

Резюме

В статията е извършен сравнителен анализ на икономическите показатели, постигнати от предприятията за производство на мебели в България общо за страната и в териториален аспект като са сравнени резултатите, получени преди Ковид пандемията и след нейното настъпване. Използвани са икономически показатели, наблюдавани от НСИ, базирани на счетоводните отчети на предприятията. От резултатите може да се съди за степента на гъвкавост на този вид производство, за степента на успешност на подкрепата, оказана от държавата и за влиянието на психологическия фактор върху деловата активност на потребителите. Използвани са традиционни статистически методи с доказана ефективност. Очакваната ползност е да се открие степента на еластичност на показателите спрямо бързо променящата се макроикономическа обстановка и да се сведе до минимум негативното влияние на свиването на пазарите върху този проспериращ бранш.

Ключови думи: производителност, мебелно производство, епидемична обстановка.

Keywords: productivity, furniture production, epidemic situation.

JEL: R3.

Увод

Необичайните обстоятелства, в които беше поставена икономиката на България и на света през 2020 година, неминуемо дадоха отражение върху степента на доходност на капиталите, вложени в различни бизнес начинания. Някои бизнеси просперираха след като бързо успяха да се нагласят към потребностите от маски, защитни облекла, лекарства и техника, свързана с превенцията и лечението на новата здравна заплаха за човечеството. Други директно понесоха загуби от противоепидемичните мерки, свързани със страх от заразяване, ограничаване на пътуванията, забрана на събития и мероприятията, изискващи събирането на много хора, заемане на изчаквателна позиция от инвеститорите, несигурност на трудовия пазар, предизвикана от закриване на производства, отсъствие на персонал поради карантина и заболяване, много случай с летален изход и пълно затваряне на границите на някои държави, което ограничи търговските операции. Производството и търговията с мебели в България имат богати традиции [1] и тяхното изследване е обект на нестихващ научен интерес [10]. Те се развиват с оглед удовлетворяване на потребности, които не са първични, каквито са потребностите от храна, вода, облекло, медикаменти и подслон. Този вид търговия върви ръка за ръка с въвеждането в експлоатация на нови и реконструирани строителни и туристически обекти, ремонт и модернизация на жилищата, наличието на търсене на жилища и офиси под наем и др. Наличието на значителни суми спестени пари на населението

и на фирмите, депозирани в търговските банки са предпоставка за разцвет на търговията с мебели. Задържащите сили, за които стана въпрос по-горе се проявяват с различна интензивност и ефекта от тях си заслужава да бъде проучен.

1. Преглед на публикации по въпроса

Според годишен анализ [2] на Министерството на финансите за 2020 година броят на въведените в експлоатация новопостроени жилища продължава да нараства, но с по-ниски темпове в сравнение с 2019 година. Оказва се, че строителният бранш е по-слабо засегнат от кризата, свързана с ограничителните мерки, наложени от пандемията. Търсенето на нови жилища изпреварва предлагането, което е благоприятно за строителния бранш и стимулира растежа на цените. Това означава, че търсенето на мебели би следвало да се запази или да намалее незначително. В случая има значение дали жилищата се купуват, за да бъдат въведени в експлоатация или за съхраняване на парите с очакване на печалба от продажба в по-късен момент. Според някои изследвания [8] пазарът на жилища е силно зависим от локализацията. В регионален аспект инвестиционната привлекателност в някои случаи сериозно се разминава с покупателните възможности на населението, което дава отражение върху начина на обзавеждане и потребността от мебели. Публикации от 2022 година свидетелстват дори за благотворното влияние на кризата, породена от пандемията върху търговията с мебели. „До миналата година производителите на мебели в България усещаха

по-скоро положителното влияние на Ковид пандемията върху бизнеса си. Тогава търсенето на мебели се увеличи, може би защото хората се лишиха от други удоволствия, като пътувания и заведения. Стагнацията в сектора настъпи с поскъпването на материалите за мебели и увеличението на цената на тока, казва Росен Иванов, собственик на една от утвърдените фирми за производство на мебели у нас – старозагорската Мебели Ивекс, специализирана в производството на мека мебел и матраци“ [6]. Според анализ на БНБ в началото на 2020 година високата конкурентоспособност на българските предприятия е предпоставка износът на стоки и услуги да продължава да нараства. От търговските партньори на България от ограниченията, свързани с Ковид пандемията са засегнати все още само Италия и Китай [3]. Предвид характера на предприетите противоепидемични мерки е засегнат от ограниченията предимно секторът на услугите. Въпреки това затрудненията в придвижването и намалената активност на потребителите са причина част от фирмите да освободят персонал и да работят с част от своя производствен потенциал. Според проведена от НСИ анкета през март 2020 г. около 17,2% от запитаните фирми са предприели мерки за освобождаване на персонал, докато при 24,4% от фирмите част от наетите са преминали в неплатен отпуск. Регистриран е спад на потреблението на стоки за дълготрайна употреба. В глобален мащаб, производството на мебели бързо се адаптира към изискванията на концепцията за устойчиво развитие, което означава, че все по-широко ще се отстояват принципите на така нареченото „зелено производство“, свързано с въвеждането на безотпадни технологии и от там както опазване на околната среда, така и постигане на икономия на суровини и материали [11]. В условията на ограничени търговски потоци свързани с пандемията от Ковид-19, това позволява на предприятията не само да оцелеят, но и да просперират, въпреки суровата макроикономическа среда и сериозната конкуренция.

Целта на настоящото изследване е да се потърси количествено измерение¹ на влиянието на епидемичната обстановка върху икономическите резултати, постигнати от предприятията за производство на мебели, която може да се използва като ориентир при набеязването на мерки в помощ на този вид производство.

2. Изследване и представяне на икономическите параметри на мебелните предприятия на базата на сравнителен анализ за обозрим предходен период.

В табл. 1 са представени темповете на прираста, изчислени за основните икономически параметри, постигнати от мебелните предприятия през 2020 спрямо 2019 година. Прави впечатление, че въпреки минималното нарастване на броя на предприятията, всички останали показатели общо за страната са с отрицателен прираст. Явно новоразкритите предприятия са с малък оборот и не могат да компенсират общия спад на оборота за повечето от областите. За 12 от областите е отчетено нарастване на броя на предприятията, за четири области няма изменение и за 12 области прирастът е отрицателен. Най-висок положителен прираст е регистриран за областите Разград и Търговище, а най-висок отрицателен за областите Видин и Хасково. Първите три от цитираните области притежават на своята територия малък брой предприятия и дори несъществено изменение в техния брой води до осезаеми промени представени като относителен прираст. Тоест не може да се твърди, че тези екстремни за разглежданата съвкупност стойности са плод на някаква закономерност или особен вид благоприятни или неблагоприятни ефекти от локализацията. От всички представени показатели общо за страната най-силно е намалението на brutните инвестиции в ДМА, което е отражение на осезаемата несигурност в бъдещето и въздържането от реализацията на нови проекти, свързани с обновяване на материалната база и разширяване на производството. Броят на заетите лица, които е пряко свързан с равнището на безработица и жизненото равнище на населението както за страната, така и по области осезаемо намалява. Регистрирано е минимално увеличение само в областите Видин и Перник, но пък в някои от областите намалението се значително: за област Ямбол с 63,16% и за област Плевен с 54,87%. При brutния опериращ излишък измененията са съществени. Макар отрицателните прирасти да са преобладаващи при всички показатели, в някои от областите е отчетено нарастване на оборотите и на brutния опериращ излишък. Такива са областите Благоевград, Габрово, Пловдив, Сливен. Това е основание да се приеме, че не малко предприятия се справят успешно с предизвикателствата, породени от пандемията. По принцип brutният опериращ

¹ Информацията за икономическите параметри, постигнати от предприятията за производство на мебели, е получена от Националния статистически институт с помощта на индивидуална заявка.

Табл. 1. Темп на прираста [7] на основните икономически показатели, постигнати от мебелните предприятия в България по области

Област	Темп на прираста 2020/2019 година в %							
	Брой предприятия	Оборот	Брутен опериращ излишък	Заети лица	ДМА	Брутни инвестиции в ДМА	Приходи от оперативна дейност	Разходи за оперативна дейност
Общо Бг	0,59	-13,70	-6,77	-12,99	-6,79	-14,33	-13,05	-13,83
Благоевград	1,44	2,65	31,86	-10,56	-28,28	2,02	3,26	0,98
Бургас	4,44	-16,24	-44,44	-5,12	-7,55	-12,18	-15,05	-9,16
Варна	-1,63	-17,60	-0,87	-6,17	0,92	64,52	-13,78	-13,97
В.Търново	-2,13	1,67	-1,96	-4,14	-13,88	0,48	3,36	6,74
Видин	-28,57	..	-51,52
Враца	4,55	-22,46	-14,77	-9,28	-9,99	-42,99	-17,70	-18,33
Габрово	-3,37	2,22	23,60	-2,00	16,32	..	2,57	-0,33
Кърджали	-6,90	5,68	-11,01	-8,33	90,62	..	0,94	-0,27
Кюстендил	7,14	8,96	-23,75	-8,08	-3,84	-52,82	0,38	1,96
Ловеч	-3,36	-36,07	-76,12	-27,38	-2,53	-40,59	-35,26	-31,83
Монтана	-9,09	-2,98	23,78	-6,00	-6,11	-19,91	-5,50	-10,31
Пазарджик	-6,20	-3,03	-2,01	-10,83	-0,17	24,95	-2,38	-2,03
Перник	-4,55	..	108,96	1,43	-26,86	-62,50
Плевен	5,00	-45,56	67,40	-54,87	-54,50	9,09	-42,12	-47,09
Пловдив	-3,46	10,45	1,40	-1,28	4,18	22,91	10,34	10,39
Разград	16,67	-18,61	-43,75	-15,91	0,00	..	-17,23	-18,20
Русе	10,23	0,60	-8,96	-9,65	-5,53	-40,40	2,51	2,14
Силистра	0,00	-18,74	-35,81	-13,58	-3,57	..	-17,11	-12,15
Сливен	12,50	11,95	20,72	8,35	3,09	..	9,85	7,07
Смолян	-2,27	-6,74	19,83	-7,89	-4,63	-63,57	2,06	1,79
София-град	3,37	-9,24	-10,58	-6,66	2,30	57,29	-8,47	-9,16
София-област	1,45	-15,32	-11,46	-8,69	-36,18	110,51	-14,56	-14,03
Стара Загора	4,55	-5,30	*	-9,66	-11,49	154,99	-3,60	-10,81
Добрич	0,00	-13,23	-19,27	-7,84	-14,69	-83,10	-12,67	-17,08
Търговище	15,79	..	19,29
Хасково	-11,11	-9,07	21,63	-9,80	-12,07	-54,39	-6,96	-11,45
Шумен	0,00	-1,45	-21,03	-7,28	-6,94	-17,87	-5,61	-2,17
Ямбол	0,00	-79,91	-71,74	-63,16	-75,98	-92,37	-79,95	-80,02

Забележка:

.. – данните са конфиденциални, тоест индивидуални, и според Закона за статистиката НСИ не може да предостави информация за тях.

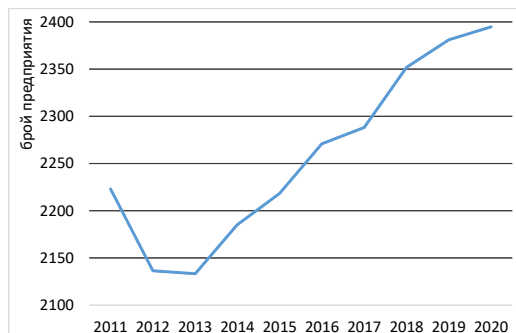
* – за област Стара Загора изчисляването на темпа на прираста по обичайната формула е неподходящо, тъй като за 2019 година единствено за тази област е отчетена загуба вместо печалба, а за 2020 година е отчетена съществена печалба. По стандартната формула би се получил отрицателен темп на прираста, което не отговаря на реалността.

излишък зависи не само от оборота. Размерът му е свързан с плащането на данъци и фирмите обичайно се стараят по всички законни начини да редуцират неговия размер. В подкрепа на това твърдение е фактът, че липсва корелационна връзка между изменението на оборота и изменението на brutния опериращ излишък. Ако се съди само по изменението на оборота, то за осем от областите това изменение е в посока към увеличение, а в седемнадесет от областите е в посока към намаление. И докато нарастването се движи в границите от 0,6% за област Русе до 11,95% за област Сливен, то намалението за някои области е драстично и се движи от -1,45% за област Шумен до -79,91% за област Ямбол.

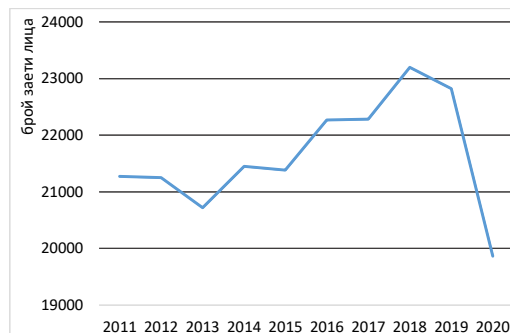
Съотношението между приходи и разходи от оперативна дейност е по-малко от единица за

две от областите през 2019 година. Това са областите Разград и Стара Загора, а за 2020 година е по-малко от единица за областите Ловеч и Разград. В останалите области като цяло предприятията реализират положителни икономически резултати с изключение на Видин, Перник и Търговище, за които липсва информация. Прави впечатление, че за преобладаващия брой области (17) изменението на това съотношение през 2020 година спрямо 2019 година е благоприятно. На фигури¹ от 1 до 8 е представено изменението на изследваните показатели общо за страната в абсолютен размер за продължителен период от време. От тях ясно се

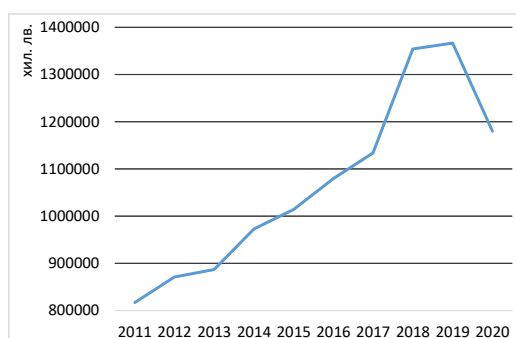
¹ Фигурите са разработени от авторите въз основа на данни от НСИ, получени по индивидуална заявка.

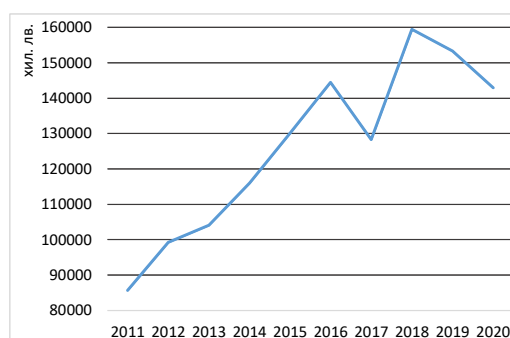
Фиг. 1. Динамика на броя на предприятията за производство на мебели през периода 2011–2020 година

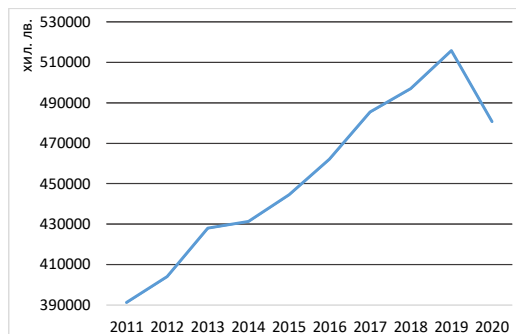
Фиг. 2. Динамика на броя на заетите лица в предприятията за производство на мебели през периода 2011–2020 година

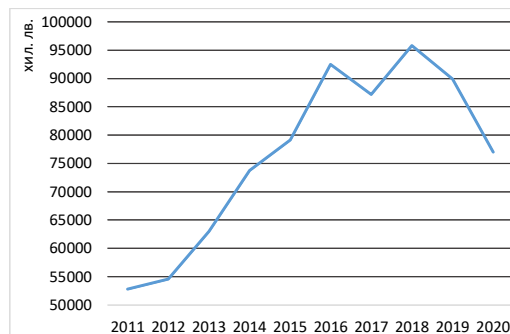
Фиг. 3. Динамика на оборота, реализиран от предприятията за производство на мебели през периода 2011–2020 година

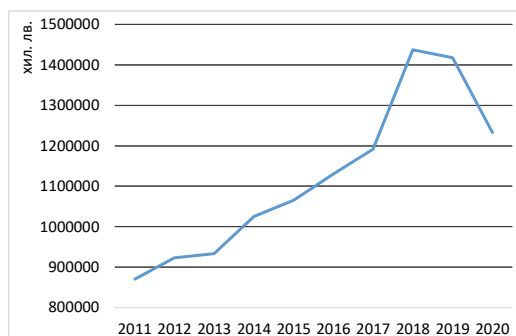
Фиг. 4. Динамика на brutния оперирац излишък, реализиран от предприятията за производство на мебели през периода 2011–2020 година

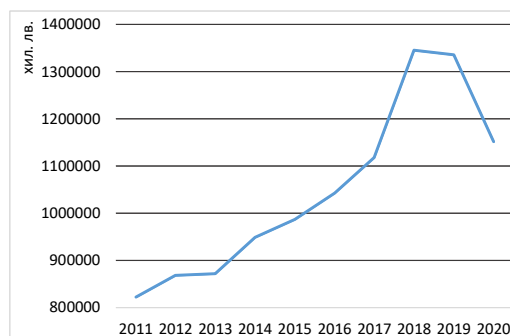
Фиг. 5. Динамика в размера на в размера на ДМА на предприятията за производство на мебели през периода 2011–2020 година

Фиг. 6. Динамика на средствата, изразходвани от предприятията за производство на мебели за инвестиции в ДМА през периода 2011–2020 г.

Фиг. 7. Динамика на приходите от оперативна дейност на предприятията за производство на мебели през периода 2011–2020 година

Фиг. 8. Динамика на разходите за оперативна дейност на предприятията за производство на мебели през периода 2011–2020 година

вижда, че производството на мебели е просперираща стопанска дейност, но през последната година върху постигнатите икономически показатели много ясно оказва въздействие комплексът от ограничения, свързан с пандемията от Ковид-19. Най-осезателно това негативно въздействие е изразено при броя на заетите лица.

Предприятията, въпреки че не биват закрити и дори стават по-голям брой, преобладаващо редуцират броя на персонала. Намаляват brutните инвестиции в ДМА, което поради излизане от строя на машини и съоръжения се отразява негативно на общия обем на ДМА. Ако се вземе под внимание, че инвестициите са носители на новости, то би следвало да се очаква и известен спад в конкурентоспособността на предприятията на вътрешния и на международните пазари. Като положителен ефект може да се обърне внимание на това, че brutният опериращ излишък намалява по-бавно от намаляването на броя на персонала, което означава, че човешките ресурси се използват по-пълноценно и състава на персонала е оптимизиран така, че да се съхрани и нарасне получения полезен резултат приведен на едно заето лице.

Сложната икономическа среда, в която са принудени да оперират предприятията за производство на мебели повече от всякога засилва необходимостта от внимателно проучване на търсенето и вземане на оптимални локализационни решения. От изпълнението на предварителните проучвания зависи да не се вземат погрешни инвестиционни решения, които в период на стагнация на пазарите могат да се окажат пагубни за инвеститора [4].

Важно за инвеститора е да се определи еластичността на търсенето, тъй като то дава информация за типа търсене и прогнозиране поведението на клиентите при промени в ценовите равнища [5]. Първите признаци на пробуждаща се инфлация налагат фирменият мениджмънт да обърне сериозно внимание на ценовата еластичност на търсенето [9] и да вземе своевременни мерки за съобразяване на предлагания асортимент с покупателните възможности на населението в отделните региони.

Изводи

От извършеният анализ може да се направи изводът, че мебелното производство сполучливо устоява на новите предизвикателства, породени от пандемията от Ковид-19, но усложнената

икономическа ситуация, свързана с уплахата на хората, ограниченията в тяхната мобилност, чувствителното намаление на доходите в туризма и услугите оказват негативно въздействие върху тенденцията за растеж и пораждаат необходимостта от преразглеждане на средносрочните фирмени стратегии и оптимизиране на управлението на средствата, а също и внимателна оценка на предлагания на пазара асортимент от готова продукция. Неимоверно много нараства ролята на маркетинга, които не само разкрива възможности за оцеляване, но и предоставя идеи за работа в нови пазарни ниши, съобразени с покупателните възможности на населението в регионален аспект и с конкуренцията на международните пазари.

Литература

1. Генчев, Я. *Мебелният дизайн в България в края на 80-те година на XX век*. Авангард Прима. София. 2021. 15-22.
2. *Годишен обзор на българската икономиката през 2020 г.* Министерство на финансите. 20-23. [https://www.minfin.bg/upload/48051/Godishen_obzor_2020.pdf].
3. *Икономически преглед*. 1. 2020. БНБ. стр. 61, 70. [https://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/document/s/bnb_publication/pub_ec_r_2020_01_bg.pdf].
4. Колев, К. *Управление на горското стопанство*. Авангард прима. София. 2018. 95–97.
5. Колев, К. *Инвестиции*. Авангард прима. София. 2016. 13.
6. Панайотова, С. *Кризата с тока и цените удари и производителите на мебели*. [<https://divident.eu/4546/krizata-s-toka-i-cenite-udari-i-proizvoditelite-na-mebeli/>].
7. Радилов, Д., *Статистика (Въведение в общата теория)*. Интел Ентранс. София. 2017. 231.
8. Стоенчева, Я. Привлекателност и достъпност на инвестицията в жилищни имоти в териториален аспект. *Научни трудове на УНСС*. 2. 2020. 279–300. [<https://unwe-research-papers.org/bg/journalissues/article/10260>].
9. Цоклинова, М. *Обща икономическа теория*. Авангард Прима. София. 2019. 64–75.
10. Popova-Terziyska, R. Innovation development of the furniture industry in Bulgaria, *International conference on innovations in science and education*. March 20–22, 2019. Prague. Czech Republic. 256–261. [<https://ojs.journals.cz/index.php/CBUIC/article/download/1370/1899/>].
11. Yosua, C., Taufik, R. Green productivity methodology for furniture industry. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. 426. 2020. 012159. DOI: <https://doi.org/10.1088/1755-1315/426/1/012159>.

INFLUENCE OF THE EPIDEMIC SITUATION IN BULGARIA ON THE ECONOMIC RESULTS ACHIEVED BY THE FURNITURE MANUFACTURING ENTERPRISES IN THE TERRITORY

Nikolay Stoenchev, Elena Stefanova
University of Forestry, Sofia, Bulgaria

Abstract

The article presents a comparative analysis of economic indicators achieved by furniture manufacturers in Bulgaria in territorial terms, comparing the results obtained before the Covid pandemic and after its onset. The results can be used to judge the degree of flexibility of this type of production, the degree of success of the support provided by the state for business and the influence of the psychological factor on the business activity of consumers. Traditional statistical methods with proven effectiveness have been used. The expected usefulness is to find the degree of elasticity of the indicators to the rapidly changing macroeconomic situation and to minimize the negative impact of shrinking markets on this promising production